КІНЕЦЬ "РЕЙНДЕРСА"

Не можна погодитись з тезою, яка зараз побутує серед громадськості, що колишні органи держбезпеки, а точніше КДБ, займалися лише тим, що переслідували інакомислячих. Факти, архівні документи свідчать і про вдалі операції українських контррозвідників по виявленню іноземних шпигунів, які намагались вивідати наші державні секрети.

Можна з впевненістю сказати, що розвідувальні спроби тодішніх наших супротивників були на той час досить серйозними. Навіть звичайні цивільні іноземні громадяни, які вважали, що виконують патріотичний громадянський обов'язок заради своєї країни, були добре підготовлені та екіпіровані спецслужбами.

Саме про одну із спроб агентів розвідки НАТО, громадян Голландії зібрати інформацію про розташовані на території України військові об'єкти розповідає справа, що знаходиться зараз в Держархіві СБУ. Повернутись саме до неї й саме зараз (адже подібних справ в архіві є багато) змусив випадок.

Навесні 1994 року до Служби безпеки України звернувся кореспондент Голландського радіо та телебачення пан Деннекамп з проханням надати йому можливість переглянути матеріали кримінальної справи Еверта Рейдона з метою створення телевізійної документальної програми про нього.

Зокрема, у листі зазначалося, що "... в 60-ті роки Еверт Рейдон був таємним агентом Нідерландів у СРСР. 19 серпня 1961 року на зворотному шляху додому разом з громадянином Голландії де Яхером був заарештований і засуджений до 13 років позбавлення волі. Через 2 роки з в'язниці, внаслідок домовленості між країнами, переданий голландській стороні".

Зважаючи на те, що Україна дійсно йде до відкритості у стосунках з світовою громадськістю, і оскільки на Заході не завжди мають достовірну інформацію про події в нашій країні, голландському телебаченню була надана можливість ознайомитись і відзняти деякі сторінки кримінальної справи Рейдона та де Яхера.

І якщо через три десятки років голландці повернулися до цієї історії, ймовірно, щоб показати "доблесть" своїх громадян-патріотів, то чому б і нашим читачам не ознайомитись з цією детективною історією, щоб завдяки їй провести деякі паралелі з сьогоднішнім життям України. А вони напрошуються тут самі по собі.

А тепер слово документам.

21 липня 1961 року на КПП "Ужгород" з-за кордону прибули автотуристи з Нідерландів інженер Рейдон Еверт і де Яхер Лоу, штурман дальнього плавання.

Згідно з туристськими путівками Рейдон та де Яхер на автомобілі "Рено" ТР № 02-75 мали здійснити подорож за маршрутом Ужгород-Львів-Рівне-Київ-Харків-Запоріжжя-Ялта-Одеса-Київ-Рівне-Львів-Ужгород.

Українським контррозвідникам відомо було, що західні спецслужби і

раніше докладали чимало зусиль, щоб добратися до об'єктів, розташованих на Україні, що мали оборонний характер.

Під час догляду речей туристів співробітники митниці звернули увагу на занадто цікаву екіпіровку іноземців. Адже в їхньому спорядженні були чотири фотоапарати, потужний телеоб'єктив, морський бінокль і велика кількість фотоплівки. Ці, здавалося б, "не прямі" прикмети стали причиною того, що за іноземними туристами було організовано нагляд.

Не багато часу потрібно, було українським контррозвідникам, щоб пересвідчитись, що ці туристи прибули не для ознайомлення з історичними пам'ятками нашої держави. Вже починаючи з Ужгорода і протягом всього маршруту іноземці поводилися так, як можуть це робити професійно підготовлені шпигуни, які мають перед собою чітко поставлені завдання.

Працівники органів держбезпеки повністю встановили та задокументували протиправні дії іноземців під час їхнього перебування в Україні, що дало законні підстави врешті заарештувати їх і звинуватити у шпигунстві на користь іноземних спецслужб.

У слідчому ізоляторі Рейдон і де Яхер повністю зізналися в зв'язках з розвідкою НАТО. Детально розповіли про обставини їх вербовки, та про все, що стосувалося їхньої шпигунської діяльності.

РЕЙДОН

Едверт Рейдон Бертольд, 1931 р.н., уродженець м. Гамбурга (Німеччина), за спеціальністю корабельний інженер, мешканець м. Амстердама, працював вахтовим по охороні суден в Амстердамському порту. З 1955 р. до 27 березня 1961 р. працював помічником машиніста на різних суднах голландського торгового флоту.

ІЗ ЗІЗНАНЬ РЕЙДОНА

У лютому чи березні 1957 року він звільнився за власним бажанням з голландського судна "Корнеліс", де працював помічником машиніста, з тієї причини, що власник цього судна запропонував йому сплатити вартість перевитраченого машинного масла і у зв’язку з цим затримав виплату зарплати.

Щоб вирішити цю суперечку, Рейдон звернувся до секретаря "Об'єднання персоналу торгового флоту – ЦКП" у Роттердамі, КчАППУ, членом якого був. КчАППУ доручив одному із співробітників "ЦКП" розібратися з його заявою. Останній запевнив Рейдона в тому, що "все буде гаразд" і одночасно натякнув, що він "може підшукати йому роботу, котра зв'язана з ризиком і стосується комуністів".

Через два дні після приїзду до батьків у м. Буссуль Рейдон отримав від згаданого раніше співробітника "ЦКП" листа з проханням приїхати в Роттердам для зустрічі й "окремої розмови". Для оплати проїзду цей же співробітник надіслав гроші. У листі також зазначалися дата, час і місце

зустрічі.

Рейдон виявив інтерес до цієї зустрічі і в призначений час прибув у Роттердам. На вокзалі його зустрів той же співробітник "ЦКП" і повів у приватний будинок на вул. Рахушенштраат № 37 "а", що був приватним пансіонатом. В одній з кімнат, куди вони зайшли, на них чекав чоловік років 40-45, котрий назвав себе при знайомстві Надортом. Після того, як співробітник "ЦКП" пішов, між Надортом і Рейдоном відбулася бесіда.

Надорт спитав, чи вміє Рейдон фотографувати і чи має власний фотоапарат.

- Так, у мене є фотоапарат з розміром кадру 6х9, і я вмію користуватися ним, – відповів Рейдон.

- Такий фотоапарат для справи не годиться, – зауважив Надорт. – Я забезпечу Вас більш потужним фотоапаратом.

Роз'яснюючи суть справи, Надорт сказав, що він влаштує Рейдона на будь-яке торгове судно, яке прямує в Радянський Союз, на посаду першого машиніста за тієї умови, якщо Рейдон під час перебування в радянських портах фотографуватиме військові кораблі, радарні установки на них, а також військові літаки й портові споруди, роблячи це через ілюмінар судна.

Рейд он, не маючи на той час роботи і перебуваючи в складному матеріальному становищі, прийняв пропозицію Надорта і отримав від нього невелику суму грошей на особисті витрати.

Через 2-3 дні, як домовилися, Рейд он знову прибув у Роттердам і на тій же квартирі зустрівся з Надортом. Після вручення німецького фотоапарата "Робот" з кадром 24х24, Надорт пояснив техніку користування ним, після чого разом попрямували в порт. Тут для практичного навчання Рейдон сфотографував підводні човни, а потім повернувся на квартиру, щоб написати звіт з визначальними даними про сфотографовані об'єкти. Все це він передав Надорту. Згідно з домовленістю, ще через два дні Рейдон зателефонував Надорту і дістав від нього вказівку наступного дня з'явитися на відомій вже квартирі. На цій зустрічі Надорт показав Рейдону фотографії суднових радарних установок, підводних човнів, військових кораблів і літаків, в т.ч. радянських, американських і англійських, а також фотокопію плану Ленінградського порту, на якій було позначено місце можливої стоянки голландського судна. Мета показу цих фотографій, як пояснив Надорт, полягала в тому, щоб навчити Рейдона зарисовувати ці об'єкти під час перебування в радянських портах. Надорт вручив Рейдону 5-6 фотоплівок. Домовилися, що після повернення з Радянського Союзу Надорт зустрічатиме його в голландському порту.

На цій зустрічі Рейдон дав згоду виконувати завдання Надорта про збирання розвідувальної інформації в Радянському Союзі, обравши собі псевдонім "Рейндерс".

Наприкінці зустрічі Надорт попередив Рейдона, що через деякий час управління судноплавства надасть йому роботу на судні, що направляється в

СРСР.

Приблизно через тиждень Рейдона викликали в управління судноплавства і призначили на судно "Палома" другим машиністом. У березні чи квітні 1957 р. на цьому судні, завантаженому вовною, Рейдон відплив в радянський порт Клайпеда. Під час стоянки судна, виконуючи завдання Надорта, через ілюмінатор своєї каюти він таємно сфотографував підводний човен, загальний вигляд порту і деякі портові споруди.

Перед виходом у місто Рейдон зарядив фотоапарат новою плівкою, зробив кілька знімків історичних пам'ятників і в порту сфотографував прикордонника, який стояв біля судна "Палома". У зв'язку з цим офіцер прикордонних військ запропонував Рейдону здати зазначену плівку, з приводу чого він не упирався, однак, тут же засвітив її, боячись будь-яких неприємностей.

По дорозі з Клайпеди в Голландію судно "Палома" зайшло в польський порт Гданськ для навантаження залізничних шпал. Тут Рейдон також через ілюмінатор каюти сфотографував загальний вигляд порту, зробивши панорамні знімки.

Коли судно повернулося в Роттердам, в каюту прийшов Надорт, якому Рейдон розповів про обставини виконання його завдання і передав дві плівки із знімками об'єктів Клайпеди і Гданська, а також зарисовки цих об'єктів з відповідними поясненнями.

Надорт лишився задоволеним ставленням Рейдона до дорученого йому завдання і заявив, що на черговій зустрічі він докладно поговорить про ці знімки і уточнить визначальні дані сфотографованих об'єктів. Як на попередніх, так і на цій зустрічі Надорт підкреслював необхідність збирання такої інформації для "капіталістичних сил" з метою боротьби з комунізмом. Рейдон повністю поділяв ці погляди.

Надорт неодноразово говорив, що головне завдання Рейдона – фотографування об'єктів СРСР, що цікавлять розвідку. Але разом з тим Рейдон не повинен упускати можливість робити це в портах інших країн соціалістичного табору. На цій же зустрічі Надорт вручив Рейдону дві нові фотоплівки і замінив об'єктив на телеоб'єктив.

У травні 1957 року на тому ж судні Рейдон прибув у радянський порт Вентспілс. Тут він зробив через ілюмінатор близько 10 знімків кількох військових тральщиків і підводних човнів, а також зробив три замальовки цих об'єктів.

У голландському порту Флісcенген, куди прийшло судно "Палома", в каюті відбулася чергова зустріч з Надортом, причому на цій зустрічі опинилась також наречена Рейдона – Снук, якій раніше він розповів про характер його зв'язків з Надортом.

Надорт показав Рейдону фотографії об'єктів, знятих в портах Клайпеда і Гданськ і дав їм високу оцінку. Тут же Рейдон передав йому одну фотоплівку із знімками в порту Вентспілс і малюнки об'єктів, дав щодо них докладні

пояснення. Подальший зв'язок з Надортом домовилися підтримувати через Снук, яка мешкала в Амстердамі.

На початку 1958 року Рейдона направили другим машиністом на голландське судно "Хюнзе", що знаходилося в англійському порту Ліверпуль. Напередодні виїзду на це судно Рейдон зв'язався з Надортом і одержав від нього чергове завдання по збиранню розвідувальних даних.

У зв'язку з тим, що судно "Хюнзе" після відвідання північного радянського порту мало повернутися в Ліверпуль, Надорт попередив Рейдона про те, що в Англії до нього на судно прийде чоловік, якого за паролем "привіт від Хенка" він повинен прийняти і доповісти про виконання і завдання.

Перебуваючи в радянському порту Мезень, Рейдон всіляко намагався виконати шпигунське завдання, проте зробити це йому не вдалося з причин, що від нього не залежали. На зворотному шляху у Білому морі він сфотографував радянський військовий корабель та берегову лінію радянської території.

У Ліверпулі в каюту до Рейдона прийшов англієць років 50-ти і, не назвавши свого прізвища, за умовленим паролем зв'язався з ним. Рейдон передав гостю плівку із знімками, зробленими в Білому морі. Англієць пообіцяв переслати її Надорту.

Друга зустріч Рейдона з англійцем відбулася після завершення рейсу в Швецію і повернення судна в ліверпульський порт. Англієць приніс з собою і показав Рейдону проявлену плівку й надруковані з неї фотографії об'єктів в районі Мезеньського порту. На великомасштабній карті морського району порту Мезень він показав конкретні ділянки і запитав Рейдона, чи не бачив той військових і промислових об'єктів там. Відповідь була заперечною.

Невдовзі судно "Хюнзе" прийшло в Роттердамський порт. Тут Рейдона зустрів шофер Надорта і доставив його в один з ресторанів, де на нього чекав сам шеф. Надорт закинув Рейдону те, що він залишив англійцю плівку на тривалий час, а також висловив невдоволення поганим виконанням завдання в порту Мезень.

Рейдон в свою чергу висловив намір оформити шлюб з Неллі Снук і у зв'язку з цим вирішив підшукати собі іншу роботу в Амстердамі, тому надалі виконувати завдання Надорта не зможе. Надорт по суті цього нічого не відповів.

У серпні 1958 р. Рейдон залишив роботу на судні, прибув в Астердам і підготував оформлення шлюбу з Неллі Снук. Але в цей час, не без втручання Недорта, управління судноплавства запропонувало Рейдону посаду другого машиніста з окладом першого машиніста на судні "Арієс", що мав відпливати в порт Архангельск.

Рейдон повідомив про цю пропозицію Надорта, який того ж дня зустрівся з ним на квартирі Снук. Надорт заявив, що результатами виконання останнього завдання в порту Мезень "дуже незадоволені" (хто саме, не

сказав) і тепер трапилась нагода добути більш цінну розвідувальну інформацію, котра могла б зацікавити розвідку. Тут же Надорт вручив фотоапарат з універсальним об'єктивом і попередив про якісне виконання дорученого завдання.

Порадившись з Неллі Снук, Рейдон погодився зробити цей рейс до Архангельська.

За два дні перебування в Архангельському порту Рейдон через ілюмінатор каюти сфотографував причал, кілька ділянок панорами порту, а в територіальних водах – військовий корабель і підводний човен. Всього зробив близько 30 знімків і ряд замальовок до них.

Повернувшись в Амстердам, Рейдон оформив шлюб з Неллі Снук і незабаром зустрівся з Надортом. На зустрічі були присутні також Снук і другий співробітник розвідки Месман. Надорт сказав, що зроблені Райдоном знімки становлять великий інтерес для розвідки і результатам виконання завдання "дуже будуть раді".

На черговій зустрічі Надорт запропонував Рейдону для практичного навчання і вдосконалення методів збирання розвідувальної інформації здійснити тренувальну поїздку на голландську військово-морську базу Ден Хелдер, розташовану поблизу Роттердама. Він доручив Рейдону таємно сфотографувати на цій базі військові кораблі, радарні установки, підводні човни, зробити замальовки їх і скласти письмовий звіт.

Рейдон протягом дня виконав це доручення Надорта, витративши три плівки. Під час розгляду результатів тренувальної поїздки Надорт інструктував Райдона про способи збирання розвідувальних даних з допомогою фотоапарата, роз'яснював, на що слід звертати особливу увагу.

У вересні 1958 року на зустрічі, що відбулася в кафе на вулиці Нівендейк, Надорт і Месман ознайомили Рейдона з принципами дії спеціального електронного апарата для виявлення і фіксації координат радарних установок і роз'яснили, як ним треба користуватися при збиранні розвідувальних відомостей. Месман передав цей апарат Рейдону і запропонував протягом кількох дні детальніше ознайомитися з його конструкцією.

З цим апаратом Рейдон разом з Надортом і Месманом у Роттердамському порту провів практичне заняття з фіксування радарної установки на одному з пасажирських суден, після чого Месман заявив, що під час чергового рейсу в Радянський Союз Рейдон повинен буде взяти цей апарат і використати в інтересах розвідки. Однак з невідомих Рейдону причин Надорт не допоміг влаштуватися йому на роботу. Залишившись без засобів до існування, Рейдон самостійно влаштувався на роботу на судно, що робило рейси в порти капіталістичних країн. У зв'язку з цим він повернув Надорту електронний апарат.

У липні 1959 р. Рейдон знову залишив роботу. Скрутне матеріальне становище штовхнуло його звернутися до Надорта за допомогою, і він

спробував зателефонувати йому. Замість Надорта з Рейдоном розмовляв незнайомий йому чоловік, який назвався Ван Мауріком – наступником Надорта, з яким він повинен продовжувати співробітництво. Він також сказав, що Надорт емігрував з Голландії, що знає Рейдона, має для нього "добрі новини" і попросив прийти в обумовлений час у кафе, де зустрічався з Надортом і Месманом.

Відбулася зустріч. Ван Маурік, назвавши псевдонім Рейдона, розповів в деталях про характер зв'язку Рейдона з Надортом і тим самим переконав його, що він та людина, за яку себе видає, тобто такий же розвідник, як і Надорт.

Ван Маурік, 35 років, голландець. Заявив Рейдону, що далі підтримуватиме з ним зв'язок і попросив продовжувати виконувати завдання по збиранню розвідувальної інформації в Радянському Союзі. Для цього вручив йому фотоапарат "Кодак" і допоміг влаштуватися першим машиністом на судні "Арієс".

На цьому судні до початку січня 1960 року Рейдон зробив ряд рейсів в порти капіталістичних країн, а потім після закінчення строку контракту повернувся в Амстердам, де зустрівся з Ван Мауріком. Останній пообіцяв допомогти в працевлаштуванні, але потім відмовився, і Рейдон, порадившись з дружиною, вирішив звернутися до поліції, розповісти про характер свого зв'язку з Надортом і Ван Мауріком, попросити допомогти "викрутися з цієї справи".

У поліції Рейдона прийняв інспектор Резома, який вислухав його і запевнив, що перевірить заяву і наступного дня дасть відповідь. Остаточна відповідь зводилася до того, що Розема підтвердив вірогідність заяви Рейдона, але чимось допомогти йому відмовився, оскільки той займався фотографуванням військових об'єктів у Голландії і за це міг бути притягнутий до відповідальності.

Через кілька днів Розема прийшов на квартиру Рейдона, вручив гроші і сказав, що йому доручено зв'язати Рейдона з іншою групою розвідників, які мешкають в Амстердамі, і, якщо він погодиться з цим, буде забезпечений роботою за спеціальністю, а в разі тимчасового безробіття – виплатою управлінням судноплавства 80 % грошового утримання за посадою першого машиніста. Рейдон прийняв пропозицію Розема, який організував у раніше названому кафе зустріч з розвідником, котрий назвав себе Отто. Той докладно розпитав Рейдона про характер його зв'язку з Надортом, Месманом і Ван Мауріком, після чого Рейдон дістав згоду на продовження співробітництва з розвідкою. Отто запевнив, що допоможе йому повернутися на роботу в управління судноплавства за своєю спеціальністю.

І справді, незабаром Рейдон отримав посаду першого машиніста на судні "Енержі", на якому працював до кінця березня 1961 року. Це судно виконувало рейси в порти капіталістичних країн.

Після кожного повернення в Голландію на судно приходив Отто, бесідував з Рейдоном про різні аспекти його особистого життя і політику, а

також підкреслював, що той повинен добре ставитися до роботи і зарекомендувати себе з позитивного боку.

У березні 1961 року, коли судно повернулося в Голландію, Рейдон звільнився за власним бажанням. В порту зустрівся з Отто. Той сказав, що допоможе Рейдону оформитися на роботу вахтером в Амстердамському порту, а пізніше, в липні – першим машиністом на судно "Елізабет", що виконує регулярні рейси між Стокгольмом і Ленінградом.

Рейдон погодився з цим і, працюючи вахтером, отримував від Отто різницю зарплати по 40-50 гульденів на тиждень. У цей час підготовка була закінчена і "шефи" пересвідчилися, що випробування кандидат пройшов успішно.

ДЕ ЯХЕР ЛОУ

Де Яхер Лоу, 1936 р.н., уродженець Голландії, мешканець Амстердама, середня освіта, працював штурманом дальнього плавання "об'єднаної голландської судноплановоі компанії" (ВНС). Як агент іноземної розвідки завербований у жовтні-листопаді 1959 р.

ОБСТАВИНИ ВЕРБОВКИ

Восени 1959 р. (у жовтні чи листопаді) на пароплаві "Оліменкеріс", що належав об'єднаній голландській судноплавній компанії, де Яхер як штурман дальнього плавання здійснив поїздку до Китайської Республіки. Після повернення в Роттердам на пароплав в каюту де Яхера прийшов невідомий, що назвав себе Ван Мауріком.

На початку бесіди Ван Маурік переконався в прихильності де Яхера до нього, а потім дав зрозуміти що він знає багато чого про нього і тому бажає поговорити з дуже важливого питання. Підкресливши, що де Яхер періодично здійснює далеке плавання в різні країни, Ван Маурік спитав, чи не може він виконати для нього деякі доручення, а саме: під час перебування в територіальних водах КНР сфотографувати військові кораблі в Шанхайському порту і шляхом особистого спостереження встановити, який флот там базується і його кількість.

На цю пропозицію де Яхер дав згоду. Для виконання завдання по збиранню розвідувальних даних в КНР Ван Маурік вручив де Яхеру фотоапарат "Реттінете" і плівку до нього.

У березні 1960 року судно "Оммеркерн" прийшло в територіальні води НКР. Недалеко від порту Шанхай де Яхер побачив на річці Ван По військово-морську базу і кораблі, що стояли там. Сфотографував. Плівку вручив після повернення в Голландію Ван Мауріку. У червні 1960 року на черговій зустрічі Ван Маурік показав де Яхеру фото знятих ним об'єктів у КНР. Знімки були відмінні.

До грудня 1960 року зустрічі де Яхера з Ван Мауріком відбувалися в Амстердамі дуже рідко, оскільки судно "Оммеркерн" здійснювало тривалі рейси в порти ряду африканських країн. Потім де Яхер вступив на курси підвищення кваліфікації при мореходному училищі в м. Амстердам, бажаючи

отримати диплом другого штурмана.

У березні 1961 року Ван Маурік прийшов на квартиру де Яхера і сказав, що йому стало відомо про бажання де Яхера влітку здійснити на власному автомобілі туристичну поїздку (про таке бажання де Яхер говорив своїм знайомим). Діставши підтвердження де Яхера, Ван Маурік запитав, чи не бажає він поїхати в Радянський Союз туристом і чи згоден виконати його доручення, запевнивши при цьому, що всі витрати на цю поїздку йому будуть повністю відшкодовані. Бажання обох сторін співпадали. Де Яхер дав згоду.

Ван Маурік призначив чергову зустріч у травні в кафе на вулиці Нівендейк, де раніше зустрічався з Рейдоном, щоб обговорити питання, зв'язані з підготовкою до поїздки в Радянський Союз, а точніше – в Україну.

Як потім показували Рейдон та де Яхер, підготовкою їх поїздки в Україну з розвідувальною метою займались вже згадані Ван Маурік, Отто, а також ще один "інструктор" на ім'я Нілура.

Керував підготовкою представник американської розвідки.. Навчання здійснювалось в окремій кімнаті кафе на вулиці Нівендейк в Амстердамі, а також в одній з кімнат страхової контори в Гаазі. Практичні заняття проводились безпосередньо на автостраді.

В травні 1961 року, за вказівкою Отто, в кафе на вулиці Нівендейк прийшов Рейдон. Через кілька хвилин в окрему кімнату кафе, де вже були Отто й Рейдон, зайшли американець та голландець, які займали (як потім відмічав Рейдон) високе становище в натівській розвідці.

Розмову почав голландець. Він відзначив набутий Рейдоном у попередній розвідувальній роботі високий професіоналізм, сказав, що у зв’язку з цим вирішено направити його із завданням в Радянський Союз. Голландець заявив, що Рейдон повинен здійснити разом з партнером поїздку на територію України на легковому автомобілі.

Далі говорив американець. Він підкреслив головну мету завдання – в першу чергу збирати інформацію про ракетну техніку, залізничні цистерни з рідким киснем, що є ракетним паливом, відгалуження від центральних автомагістралей з точним зазначенням їх місцезнаходження, збирати дані про радарні установки, аеродроми і літаки на них, місця зберігання рідкого палива для ракет, танкодроми та танки.

Знайомлячи Рейдона з Радянським Союзом, американець розповів про деякі особливості історії СРСР, зокрема, про Жовтневу революцію, національний і склад населення, про релігію тощо. Попередив, щоб під час перебування в Україні були дуже обережними, не звертались до радянських людей із запитаннями, пов'язаними зі збором розвідінформації, не приймали запрошень відвідати їх квартири, бо подібні дії можуть призвести до провалу.

Після зустрічі з Рейдоном цей же представник американської розвідки і в тому ж місці в присутності Отто, Ван Мауріка та Нібура провели аналогічну бесіду з де Яхером. Невдовзі в тому ж кафе Ван Маурік познайомив Рейдона з де Яхером і направив їх в турбюро для оформлення путівок. Почалась

скрупульозна підготовка до розвідувальної поїздки в Україну.

Протягом червня 1961 року Отто, Ван Маурік та Нібур знайомили Рейдона і де Яхера зі спеціальним альбомом з малюнками військової техніки, на яких були зображені радарні установки, ракети, реактивні та гвинтові літаки, аеродроми, танки, спеціальні вантажні автомашини для перевезення ракетної техніки. Майбутні "туристи" вивчали топографічні карти окремих місцевостей України, плани міст, особливо портових.

На деяких планах міст були пунктиром позначені можливі військові заводи та аеродроми, інші військові об'єкти.

Рейдон та де Яхер під керівництвом досвідчених розвідників здійснили тренувальні поїздки на автомобілі за маршрутом Амстердам-Гаага-Роттердам-Гоуда-Уттерхт-Амстердам, а також Амстердам-Гаага-Дельфт-Роттердам-Мурдейськ-Бреда-Уттрехт-Амстердам загальною відстанню близько 800 кілометрів. При цьому "учні" вели спостереження, робили записи, фотографували "об'єкти", виявляли "стеження" за своєю машиною. В Роттердамському порту уважно вивчали військові кораблі, що стояли там.

Таким чином в процесі підготовки було відпрацьовано конкретне завдання під час поїздки в Україну, яке зводилось до такого:

1. Під час подорожі за названим маршрутом головну увагу звертати на виявлення, збір даних та фотографування ракетних установок.

2. Збирати відомості, що стосуються аеродромів, літаків, танків, радарних установок, високовольтних ліній електропередач, радіоантен та інших висотних вишок.

3. Виявляти місця зберігання рідкого палива для ракет, фотографувати залізничні цистерни з рідким киснем, вагони й платформи великих габаритів.

4. Фіксувати і по можливості фотографувати на маршруті промислові об'єкти, залізниці, мости, військові автомобілі з їх номерами та марками, відзначаючи визначальні дані та місця знаходження кожного з цих об'єктів.

5. Збирати відомості, що характеризують стан автотрас, фотографувати відгалуження доріг від центральних магістралей та вказувати їх місцезнаходження.

Крім того, Рейдон і де Яхер отримали завдання зібрати розвідінформацію з деяких конкретних об'єктів, що становили особливу зацікавленість натовських розвідок.

Екіпірувавши Рейдона і де Яхера необхідним шпигунським спорядженням та забезпечивши грошима, "вчителі" благословили їх на успішну розвідпоїздку.

15 липня 1961 року Рейдон та де Яхер виїхали з Амстердама і через ФРН та Чехословаччину вирушили в Україну.

Здобуті навички не пропали марно. Рейдон та де Яхер дійсно зібрали "багатий" матеріал. На їх плівках виявились зафіксовані військові об'єкти, радари, техніка. Звичайно ж всі їх дії завдяки професіоналізму українських контррозвідників були задокументовані і врешті-решт припинені. Вивезти й

використати зібраний матеріал західним спецслужбам цього разу не вдалося.

Коли читаєш архівні матеріали, виникає бажання провести аналогію з сьогоденням. Чи так пильно ми зараз захищаємо наші таємниці – таємний незалежної української держави? Раніше кожна дитина знала, що коли незнайомці з іноземного автомобіля криючись, фотографують прохідну якогось заводу чи лінії електропередач, значить, тут щось не так і необхідно повідомити кого треба. Звичайно це все віджило своє, боронь боже закликати до тотальної шпигуноманії. Але ж зараз, коли панує вседозволеність, байдужість, а іноді й продажність, дехто, навіть досить солідний, робить вигляд, що ні кордонів, ні таємниць не існує.

Чи ж зможемо за такого підходу зберегти державу, наші таємниці? Історія свідчить і вчить: допоки є таємниці, їх треба надійно охороняти й берегти.

А Рейдона й де Яхера після двох років відбування покарання дійсно обміняли на затриманих за кордоном двох наших розвідників. Що ж, особисті інтереси кожної держави – понад усе.

Анатолій САХНО

Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією" складає подяку всесвітньо відомій фірмі "XEROX" (Генеральний представник в Україні - Олександр Котляр) за велику допомогу і підтримку в розв'язанні питань відродження історичної правди, вшанування пам'яті громадян, що стали жертвами політичних репресій періоду тоталітаризму.